

STENOGRAFSKE BELEŠKE SENATA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 5

BEOGRAD, 1936 GODINE

KNJIGA I

II REDOVNI SASTANAK

SENATA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 12 NOVEMBRA 1935 GODINE U BEOGRADU

PRETSEDAVAO:

Pretsednik

Dr. LJUBOMIR TOMAŠIĆ

Sekretar

Dr. VASO GLUŠAC

Prisutni su g.g. **Ministri**: Predsednik Ministarskog saveta i Ministar inostranih poslova dr. **Milan Stojadinović**; Ministar bez portfelja i zastupnik Ministra saobraćaja dr. **Šefkija Behmen**; Ministar poljoprivrede **Svetozar Stanković**; Ministar trgovine i industrije dr. **Milan Vrbanić**; Ministar fizičkog vaspitanja naroda i zastupnik Ministra socijalne politike i narodnog zdravlja **Mirko Komnenović**; Ministar šuma i rudnika **Dura Janković**; Ministar prosvete **Dobrivoje Stošović**; Ministar građevina **Miloš St. Bobić**.

POČETAK U 16,30 ČASOVA.

SADRŽAJ:

1 — Čitanje i usvojenje zapisnika I redovnog sastanka;

2 — Čitanje Ukaza o postavljenju g. dr. Šefkije Behmena, Ministra bez portfelja, za zastupnika Ministra saobraćaja;

3 — Saopštenje izveštaja g. Ministra finansija o sankcionisanju zakona;

4 — Čitanje i prijem izveštaja Administrativnog odbora o pregledu računa za I i II tromesečje budžetske 1935/36 god.;

5 — Saopštenje interpelacije gg. senatora:

a) dr. Alberta Kramera, na g. Ministra saobraćaja, po pitanju porudžbina ugljena za državne željeznice;

b) Koste L. Timotijevića i drugova, na Gospodina Predsednika Ministarskog saveta, o unutrašnjoj politici Kr. vlade. Senat je prihvatio prvenstvo za obe interpelacije;

6 — Molbe, žalbe i rezolucije;

7. — **Dnevni red**: 1) Izbor Verifikacionog odbora; 2) Izbor Administrativnog odbora; 3) Izbor Imunitetskog odbora; 4) Izbor Odbora za molbe i žalbe; 5) Izbor Finansijskog odbora.

Govornici: Zastupnik Ministra saobraćaja Ministar bez portfelja dr. Šefkija Behmen i Predsednik

Ministarskog saveta i Ministar inostranih poslova dr. Milan M. Stojadinović.

Predsednik dr. Ljubomir Tomašić: Gospodo senatori, otvaram II redovni sastanak Senata Kraljevine Jugoslavije i molim g. sekretara da izvoli pročitati zapisnik I redovnog sastanka.

Sekretar dr. Vaso Glušac pročitao zapisnik I redovnog sastanka.

Predsednik dr. Ljubomir Tomašić: Ima li ko od gospode senatora kakvog prigovora ovom zapisniku? (Nema). Pošto prigovora nema, objavljujem da je zapisnik prihvaćen i overovljen.

Gospodo senatori, izvolite čuti jedan Ukaz Kraljevskih namesnika. (Čita):

U IME

NJEGOVOG VELIČANSTVA

PETRA II

po milosti Božjoj i volji narodnoj

Kralja Jugoslavije

Kraljevski namesnici

Pošto će se Ministar saobraćaja dr. Spaho Mehmed baviti izvesno vreme u inostranstvu, to na predlog Predsednika Ministarskog saveta i Ministra

inostranih poslova, a na osnovu čl. 12 Zakona o uređenju Vrhovne državne uprave, postavljaju:

Za zastupnika Ministra saobraćaja dr. Behmena Šefkiju, Ministra bez portfelja.

Pretsednik Ministarskog saveta i Ministar inostranih poslova neka izvrši ovaj Ukaz.

31 oktobra 1935.

Beograd.

Dr. R. STANKOVIĆ, s. r.

Dr. I. PEROVIĆ, s. r.

*Pretsednik Ministarskog saveta
i Ministar inostranih poslova,*

Dr. M. M. Stojadinović, s. r.

Ovaj ukaz prima se na znanje. Izvolite čuti izveštaj Ministra finansija o sankcionisanju zakona.

Sekretar dr. Vaso Glušac (čita): G. Ministar finansija izveštava, da su Kraljevski namesnici potpisali 29 jula o. g. Zakon o budžetskim dvanaestinama za mesece: avgust, septembar, oktobar, novembar i decembar 1935 i januar, februar i mart 1936 godine i šalje za Senat jedan potvrđeni primerak ovoga Zakona.

Pretsednik dr. Ljubomir Tomašić: Izveštaj G. Ministra finansija o sankcionisanju ovoga Zakona prima se na znanje.

Izvolite, gospodo senatori, čuti izveštaj Administrativnog odbora o pregledu računa za I i II tromesečje budžetske 1935/36 god.

Sekretar dr. Vaso Glušac (čita):

ADMINISTRATIVNI ODBOR

Br. 97

19 oktobra 1935

Beograd

SENATU KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

U smislu čl. 128 Zakona o poslovnom redu u Senatu Administrativnog odbora čast je podneti svoj izveštaj o računima Senata za prvo tromesečje budžetske 1935/36 god., tj. za mesece: **april, maj i juni 1935 godine.**

U toku ova tri meseca od Glavne državne blagajne primljeno je din. 2,689.293.— a za to isto vreme utrošeno je din. 2,366.662,30

Administrativnom odboru čast je izvestiti Senat, da su mesečni pregledi kase i dokumenata za mesece: april, maj i juni 1935 god. u smislu čl. 128 Zakona o poslovnom redu u Senatu izvršeni od strane određenih članova odbora g.g. dr. Ivkovića Momčila, Popovića Milana i Smiljanića Krste koji su svojim potpisima potvrdili, da je stanje novca i dokumenata tačno i ispravno.

Prema svemu prednjem Administrativnom odboru čast je umoliti Senat, da ovaj izveštaj primi k znanju.

Pretsednik

Administrativnog odbora

Senator,

K. Radovanović, s. r.

Sekretar

Administrativnog odbora

Senator,

M. L. Popović, s. r.

(M. P.)

ADMINISTRATIVNI ODBOR

R.Br. 98

19 oktobra 1935 god.

SENATU KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

U smislu čl. 128 Zakona o poslovnom redu u Senatu Administrativnom odboru je čast podneti svoj izveštaj o računima Senata za drugo tromesečje budžetske 1935/36 god. tj. za mesece: juli, avgust i septembar 1935 god.

U toku ova tri meseca od Glavne državne blagajne primljeno je dinara 2,696.523,66 a za to isto vreme utrošeno je din. 2,284.769,50

Administrativnom odboru čast je izvestiti Senat, da su mesečni pregledi kase i dokumenata za mesece: juli, avgust i septembar 1935 god. u smislu čl. 128 Zakona o poslovnom redu u Senatu izvršeni od strane određenih članova odbora g.g. dr. Ivkovića Momčila, Popovića Milana i Smiljanića Krste, koji su svojim potpisima potvrdili da je stanje novca i dokumenata tačno i ispravno.

Prema svemu prednjem Administrativnom odboru čast je umoliti Senat da ovaj izveštaj primi k znanju.

Pretsednik

Administrativnog odbora

Senator,

K. Radovanović, s. r.

Sekretar

Administrativnog odbora

Senator,

M. L. Popović, s. r.

(M. P.)

Pretsednik dr. Ljubomir Tomašić: Prima li Senat ove izveštaje Administrativnog odbora? (Prima). Objavljujem da je Senat primio na znanje izveštaje Administrativnog odbora o pregledu računa za I i II tromesečje budžetske 1935/36 god.

Molim g. sekretara da izvoli saopštiti interpelacije g.g. senatora.

Sekretar dr. Vaso Glušac saopštava: Senator g. dr. Albert Kramer uputio je interpelaciju g. Ministru saobraćaja o nabavkama uglja za državne železnice i traži da se ovoj interpelaciji prizna prvenstvo.

Pretsednik dr. Ljubomir Tomašić: Ova interpelacija, gospodo senatori, upućena je nadležnom g. Ministru saobraćaja. Sada bi Senat morao da glasa bez pretresa, o tome: da li prima prvenstvo ove interpelacije ili ne. Pre nego što se pređe na glasanje, dužnost mi je da pozovem zastupnika g. Ministra saobraćaja da se izjasni o traženju prvenstva.

Zastupnik Ministra saobraćaja, Ministar bez portfelja dr. Šefkija Behmen: Kao zastupniku Ministra saobraćaja, čast mi je izjaviti da primam prvenstvo za ovu interpelaciju.

Pretsednik dr. Ljubomir Tomašić: Čuli ste, gospodo senatori, izjavu g. Zastupnika Ministra saobraćaja. Pitam vas sada, odobravate li prvenstvo ove interpelacije (Složan odziv: Odobrava se). Prema tome, objavljujem da Senat odobrava prvenstvo ove interpelacije. Izvolite čuti dalje.

Sekretar dr. Vaso Glušac saopštava: Senatori g.g. Kosta L. Timotijević i drugovi uputili su interpelaciju Gospodinu Predsedniku Ministarskog saveta o unutrašnjoj politici Kraljevske vlade, i traže da joj se prizna prvenstvo.

Pretsednik dr. Ljubomir Tomašić: Gospodo senatori, ova je interpelacija, upućena g. Predsedniku Vlade. Sada bi Senat imao takode i o ovoj interpelaciji da odluči da li prima njeno prvenstvo ili ne. Pre nego predemo na odluku o tome, molim g. Predsednika Vlade da se izjasni o traženom prvenstvu.

Pretsednik Ministarskog saveta i Ministar inostranih poslova dr. Milan Stojadinović: Čast mi je u ime Kr. vlade izjaviti da primam traženo prvenstvo za ovu interpelaciju.

Pretsednik dr. Ljubomir Tomašić: Gospodo senatori, čuli ste izjavu Kraljevske vlade na usta g. Predsednika Ministarskog saveta. Pitam vas, da li odobravate prvenstvo ove interpelacije? (Složan odziv: Odobravamo). Prema tome, objavljujem da je Senat primio prvenstvo i za ovu interpelaciju.

Izvolite, gospodo senatori, čuti saopštenje o molbama, žalbama i rezolucijama podnesenim Senatu.

Sekretar dr. Vaso Glušac saopštava molbe, žalbe i rezolucije: Udruženja poreskih izvršilaca, zvaničnika, učitelja i zemljišnoknjižnih činovnika iz Ljubljane; Društva penzionera iz Banja Luke; Milice Savković iz Skoplja; Đure Baha, sudije iz Zagreba; Jele Stamenković iz Niša; Borisa Kačalova, nastavnika iz Tuzle; Gradana grada Paraćina; Ženskog pokreta sa Sekcijom Jugoslovenskog ženskog saveza; Negotinskog sreskog učiteljskog udruženja; Radivoja Milovanovića, zemljoradnika iz Trnove; kanonika Vinka Rasola, predsednika Svećeničkog udruženja »Uzajamnost« i ostalih.

Pretsednik dr. Ljubomir Tomašić: Sve ove netom pročitane molbe, žalbe i rezolucije biće upućene nadležnom Odboru za molbe i žalbe.

Gospodo senatori, prelazimo sada na dnevni red. Prva je tačka dnevnog reda izbor Verifikacionog odbora. Za taj izbor stigla mi je samo jedna kandidaciona lista koja odgovara svim uslovima traženim po §§ 18 i 19 našeg Poslovnika. Prema tome ima se po toj jedinoj listi glasati. Na osnovu ove liste predloženi su za članove Verifikacionog odbora g.g. senatori: Anić Lazar, Vranić Ivo, Vukotić Đuro, Ilidžanović Dimitrije, Kovačević Tomo, Muftić Salem, Pavelić dr. Ante, Protić Vojislav, Pucelj Ivan, Frangeš dr. Oton i Šuperina dr. Benjamin, a za zamenike g.g. senatori: Alibegović Asim, Vidaković Ljubomir, Kujundžić Andra, Kukuljević-Sakcinski Fran, Marušić dr. Drago, Petrović Dobrosav, Popović Daka, Radulović Marko, Teslić Petar, Ulmanski dr. Sava i Šola Atanasije.

Ja pitam g.g. senatore da li primaju ovu i ovako sastavljenu kandidacionu listu? (Prima se). Prema tome objavljujem da je Senat kandidacionu listu primio i da su izabrana u Verifikacioni odbor za članove dotično za zamenike ona g.g. senatori koje sam sada pročitao. Time je prva tačka dnevnog reda iscrpljena.

Prelazimo na drugu tačku dnevnog reda: Izbor Administrativnog odbora. Za taj odbor mi je podnesena samo jedna kandidaciona lista koja u svemu odgovara uslovima našeg poslovnog reda. Prema toj kandidacionoj listi predlažu se sledeća g.g. senatori za članove: Alibegović Asim, Vidaković Ljubomir, Ivković dr. Momčilo, Kujundžić Andra, Kukuljević-Sakcinski Fran, Popović Matija, Popović L. Milan, Radovanović Krsta, Simonović Milan, Smiljanić Krsta i

Ulmanski dr. Sava, a za zamenike: Tomić Svetozar, Altiparmaković Jovan, Ljubibratić dr. Sava, Sulejmanović dr. Džafer, Aleksić Jovan, Anić Lazar, Grasl dr. Georg, Vidaković Antun, Kovačević Tomo, Mahmudbegović Sefedin i Gavrilović dr. Bogdan.

Prima li Senat ovu kandidacionu listu za članove dotično zamenike Administrativnog odbora? (Prima). Pošto je Senat primio ovu kandidacionu listu za članove dotično zamenike Administrativnog odbora objavljujem da su pomenuta gospoda izabrana za članove dotično zamenike Administrativnog odbora.

Prelazimo na treću tačku dnevnog reda: izbor Imunitetskog odbora. I za ovaj odbor stigla mi je samo jedna kandidatska lista, koja odgovara svim uslovima §§ 18 i 19 našeg Poslovnog reda. Prema toj kandidatskoj listi predlažu se ova gospoda senatori kao članovi Imunitetskog odbora: Grasl Georg, Desnica dr. Uroš, Ivanišević Don Fran, Karamehmedović Hamdija, Krstić Serafim, Mažuranić dr. Želimir, Marušić dr. Drago, Petrović Dobrosav, Radulović Marko, Anić Lazar i Šilović dr. Josip, a kao zamenici: Alkalaj dr. Isak, Vilović Osman, Vukotić Đuro, Simonović Milan, Kramer dr. Albert, Majstrovic dr. Ivo, Gaj Ljudevit, Vranić Ivo, Gregorin dr. Gustav, Canjuga Vatroslav i Pucelj Ivan.

Prima li Senat ovu kandidatsku listu? (Prima). Prema tome objavljujem da su izabrana u Imunitetski odbor za članove, dotično za zamenike, pročitana gospoda senatori.

Prelazimo na četvrtu tačku dnevnog reda: izbor Odbora za molbe i žalbe. I tu mi je podnesena samo jedna kandidatska lista, koja odgovara propisima Poslovnika. Prema toj listi predlažu se za članove Odbora za molbe i žalbe sledeća gospoda senatori: Alkalaj dr. Isak, Vujić Pavle, Đorđević Dragoslav, Živanović Jeremija, Mahmudbegović Sefedin, Mihaldžić Stevan, Nemec Josip, Selić Joca, Sulejmanović Džafer, Trinajstić dr. Dinko i Atanasije Šola, a za zamenike: Bogojević Vasa, Vidaković Antun, Marjanović Milan, Božo Milićević, Joca Stanković, Muftić Salem, Popović Matija, Samurović Janko, Jeličić Boža, Protić Vojislav i Krsta Smiljanić.

Prima li Senat ovu kandidatsku listu? (Prima). Prema tome oglašujem da su pročitana gospoda senatori izabrani kao članovi, dotično zamenici u Odbor za molbe i žalbe.

Prelazimo na petu tačku dnevnog reda, na izbor Finansijskog odbora. I za ovaj odbor predložena mi je samo jedna kandidatska lista, koja odgovara uslovima §§ 18 i 19 našeg Poslovnog reda. Prema toj listi predlažu se za članove Finansijskog odbora sledeća gospoda senatori: Aleksić Jovan, Altiparmaković Jovan, Vilović Osman, Gavrilović Bogdan, Gaj Ljudevit, Dunić Radoslav, dr. Kramer Albert, dr. Ljubibratić Savo, dr. Majstrovic Ivo, Marjanović Milan, Popović Daka, Teslić Petar, Tomić Svetozar, dr. Hrasnica Halidbeg i dr. Šverljuga Stanko, a za zamenike: Vujić Pavle, dr. Trinajstić Dinko, Radovanović Krsta, Popović Milan, Petković Petar, dr. Frangeš Oton, dr. Sulejmanović Džafer, Kovačević Tomo, Muftić Salem, Ilidžanović Dimitrije, Šola Atanasije, Živanović Jeremija, Toma Jalžabetić, dr. Nemec Josip i dr. Mažuranić Želimir.

Prima li Senat ovu kandidatsku listu? (Prima). Pošto Senat prima, to oglašujem da su pročitana

gospoda senatori izabrani kao članovi dotično zamenci Finansijskog odbora Senata.

Time je, gospodo senatori, današnji dnevni red iscrpljen.

Prema tome ja ovu današnju sednicu zaključujem, a sledeća će biti zakazana pismenim putem sa dnevnim redom: Utvrđivanje dnevnog reda.

Sednica je zaključena u 17 časova.

PRILOZI

INTERPELACIJA

senatora g. dr. Alberta Kramera, na g. Ministra saobraćaja, po pitanju porudžbina ugljena za državne železnice.

GOSPODINU MINISTRU SAOBRAĆAJA
DR. MEHMEDU SPAHU

Gospodine Ministre,

Rešenjem Ministarskog saveta G.D. br. 56366/35 izvršena je nabavka uglja za potrebe državnih železnica u budžetskoj godini 1935/36 na takav način, da je od celokupnog smanjenja nabavke za 4.700 tona mesečno oduzeto kontingentu rudnika Dravske banovine 3.780 tona mesečno ili cirka 80% celokupne redukcije. Ovom se merom ponovo produžuje sa nepravедnim tretiranjem i sistematskim zapostavljanjem ugljarske industrije Dravske banovine, što je donekle poslednjih godina bilo već zaustavljeno. Godine 1929/30 pomenuti rudnici dobavljali su železničkom saobraćaju 45% celokupne potrebne količine uglja, dok je prema novom rasporedu liferacija njihovog učešća spala na 25,7%. Kako je potrošnja državnih železnica u međuvremenu opala samo za 30% dok su pak nabavke uglja iz rudnika Dravske banovine skoro prepolovljene, to se jasno vidi, da je redukcija nabavaka uglja iz rudnika Dravske banovine izvršena u očitоj nesrazmeri prema opadanju potrebe saobraćaja i prema smanjenju nabavaka iz ostalih rudnika države.

Ovu činjenicu teško je objasniti objektivnim razlozima, imajući u vidu da je kao što je opšte priznato ugalj iz Dravske banovine prvoklasnog kvaliteta te da u ranglisti zauzima jedno od najpovoljnijih mesta kako po podesnosti upotrebe tako po svojoj ceni. Doduše, područni Vam organi pokušavali su nepravедno smanjenje nabavaka od rudnika Dravske banovine uviti u razloge tehničke i finansijske korisnosti, ali je opšte poznato, da su u raznim elaboratima navedeni argumenti bili delimično od oblasnih direkcija, delimično od drugih stručnjaka oboreni kao nestručni i neobjektivni. Anketa, koju su sazvale privredne i radničke organizacije 13 avgusta ove godine u Ljubljani, utvrdila je u opširno dokumentovanoj rezoluciji štetnost prekomerne redukcije kontingenta pomenutih rudnika jednako sa gledišta ekonomije mašinske službe državnih železnica i opštih privrednih i socijalnih interesa, misleći da ćete takvim stručno obrazloženim razlozima pokloniti Vašu pažnju te nakon što ste je ispitali i proverili a i saslušali sve zainteresovane krugove, doneti Vaše konačno rešenje.

Veliko ogorčenje nastalo je među radništvom i u javnom mišljenju kada se saznalo, da se istovremeno povećaju kontingenti uglja rudnicima iz

drugih krajeva naše države čiji kvalitet i cena ne odgovaraju u svima slučajevima racionalnosti i ekonomiji te da se ove vrste uglja dovoze u Direkcije Ljubljane i Zagreba sa velikim transportnim troškovima iz otstojanja 800—900 km. Baš na osnovu nove podele kontingenata liferacije kamenog uglja iz timočkog bazena u zapadne delove naše železničke mreže povećane su za preko 3000 tona mesečno, dok je jednaka količina oduzeta rudnicima, ležecima takoreći pored ložionica samih i čiji kvalitet se može upotrebiti korisno za sve vrste železničkog saobraćaja. Javna je tajna, da ima teškoća sa trošenjem baš onih ugljeva, koji se sada toliko favorizuju i nabavljaju u povećanoj količini. Da bi pak nejednako tretiranje rudarskih revira bilo još očiglednije, železnička uprava izvršila je i redukciju cena, tako da je kamenim ugljevima sa višom prodajnom cenom tražila niži popust nego od mrkih ugljeva sa povoljnijom cenom i većom podesnošću za upotrebu.

Prilikom ovogodišnje nabavke uglja nije se vodilo računa o istinskim interesima ekonomske železničke eksploatacije, a pogaženi su i svi obziri prema radništvu i privredi. Nabavka uglja od strane državnih železnica, kao potrošača skoro polovine celokupne domaće proizvodnje uglja, ima se posmatrati također kao najvažniji socijalno-privredni problem Dravske banovine, gde su rudnici uglja jedan od najznačajnijih privrednih faktora, zaposlujući ogroman broj radnika, a za čiji je prosperitet vezana lokalna privreda rudarskih revira. Da je stanje u revirima ugljenokopa Dravske banovine tako očajno, u prvom redu ima se tražiti uzrok u politici sistematskog demontiranja rudnika putem smanjivanja železničkih porudžbina. U tim rudnicima radi se samo 12—13 dana mesečno, a broj zaposlenog radništva pao je poslednjih godina od 9.000 na 4.600 radnika. U revirima pojavljuje se najveća beda i glad, pošto su radničke zarade od 168 miliona dinara u god. 1929 spale na približno 58 miliona dinara. Radništvo ne može da zaradi ni za najprimitivnije životne potrebe, a njihova deca u pravom smislu gladuju i umiru od bolesti skopčanih sa bedom. Rudarske socijalne ustanove nalaze se u najvećim poteškoćama i socijalne dažbine radništva iznose u letnjim mesecima na trećinu radnih dana svedenog zaposlenja preko jednu četvrtinu bruto nadnice svakog pojedinca. Opštine pritiskivaju nesnošljivi izdaci za socijalno staranje, a trgovina i zanatstvo usled smanjenja radničkih zarada propadaju. Neopravdano smanjivanje železničkih porudžbina tumači se kao potpuno nerazumevanje države za težak život rudarskih radnika i u rudarskim revirima Dravske banovine u kojima je zaposleno samo profesionalno radništvo, širi se opasno psihološko raspoloženje, koje može dovesti do najvećih socijalnih poremećaja i

narušenja javnog reda i društvenog poretka. Sa druge strane u javnom mišljenju takvim postupcima stvara se uverenje, da se u nažoj državi ne sprovodi politika stvarne jednakosti sviju delova našeg naroda i pojedinih pokrajina, da državna vlast ne vodi računa o interesima radnika i siromaha te da se lične koristi jednog dela privrede postavljaju iznad životne potrebe širokih slojeva radnog naroda. Gubljenje vere u pravednost i socijalno osećanje države i Vlade jedna je od najtežih posledica ovog socijalno-političkog problema.

Osim toga pitanje slovenačkih rudara postalo je predmet jedne nedozvoljene političke igre. Na jednoj strani cenzura guši svaku i najobjektivniju diskusiju o tom životnom privrednom i socijalnom problemu Dravske banovine, na drugoj strani zastupnici rudarskog radništva se stalno zavaravaju, da pitanje nije još svršeno, a dok stojite Vi, Gospodine Ministre, na stanovištu, da je podela narudžbina definitivna, Vaš kolega Ministar b. p. g. dr. Miho Krek 13 o. m. u Kranju svečano je izjavio, da je revizija tih porudžbina u toku a protivne vesti da su intrige neprijatelja Kr. Vlade.

Sve što sam gore izneo pruža jedan potpun dokaz, da se je pitanje nabavke ugljena za državne železnice rešavalo mesto u duhu jednakosti i pravičnosti po sasvim protivnom principu i opravdava me, da Vas, Gospodine Ministre, zamolim za odgovor u javnoj sednici Senata na ova pitanja:

1) Da li ste pitanje nabavke uglja za potrebe državnih železnica svestrano i objektivno proučili te da li ste kod toga vodili računa o mnogobrojnim razlozima koji su Vam dostavljeni od strane stručnjaka i privrednih radničkih organizacija;

2) Zašto je kontingenat rudnicima uglja u Dravskoj banovini mnogo jače smanjen nego ostalim rudnicima i zašto se dovoze u područje ljubljanske i zagrebačke železničke direkcije tako znatne količine uglja iz rudnika koji su od mesta potrošnje udaljeni 800—900 kilometara?

3) Da li je Vama poznato, da su razlozi za takav postupak; sa kojima se htelo opravdati skraćivanje mesečnih porudžbina uglja, sa strane tehničkih i privrednih stručnjaka označeni kao neutemeljeni?

4) Hoćete li vratiti rudnicima Dravske banovine bar dosadašnje mesečne količine, ako povišenje istih nije moguće?

5) Hoćete li preduzeti sve potrebne mere, da osigurate prilikom podele železničkih liferacija uglja objektivan postupak kako to interesi železničke eksploatacije i rudarske privrede i radništva zahtevaju te u tom smislu dopuniti propise za nabavku uglja?

Za interpelaciju tražim hitnost.

Beograd, 20 oktobra 1935 god.

Dr. Albert Kramer, s. r.
senator.

INTERPELACIJA

senatora g.g. Koste L. Timotijevića i drugova, na Gospodina Predsednika Ministarskog Saveta, o unutrašnjoj politici Kraljevske vlade.

Gospodine Predsedniče,

Dolazak Vaš na čelo državne uprave bio je označen kao nov pravac unutrašnje politike i početak »smirivanja i stišavanja političkih zaoštrenosti«.

U ime Kraljevske Vlade Vi ste, Gospodine Predsedniče, u svojoj deklaraciji od 4 jula 1935 kazali:

»Osnovni pravac unutrašnje politike dat nam je osnovnim zakonom, zemaljskim Ustavom od 1931 godine. Kraljevska Vlada verna je svima načelima toga Ustava, ističući naročito princip državnog i narodnog jedinstva. Bićemo odlučni ne samo u naglašavanju, nego i u stvarnom sprovođenju, kao i u punoj primeni i pooštavanju načela jednakosti i ravnopravnosti sviju građana«.

Narodno predstavništvo primilo je Vašu deklaraciju sa zadovoljstvom. Nesumnjivo je, da je najviša dužnost današnje generacije da narodno i državno jedinstvo sačuva kao baštinu budućim pokolenjima. To je i osnovna misao manifesta od 6 januara 1929 god. Autoritativni režim, koji je njime taj dan bio zaveden, imao je samo svrhu da definitivno odstrani štetne pojave i struje, koje su, borbama staro-partijskih, plemenskih, regionalnih i konfesionalnih političkih organizacija, bile počele da ugrožavaju i same temelje našeg državnog i narodnog ujedinjenja. Veliki Kralj Ujedinitelj, daleko od ma kakve diktatorske namere ili reakcionarnih težnji, gledajući u pravu demokratiju Svoj i Svoga naroda ideal, doneo je 3 septembra 1931 godine današnji Ustav, da vrati narodu političke slobode, i da novim uređenjem države i jednim naprednim privredno-socijalnim programom omogući sprovođenje istinske jugoslovenske politike. U Svojoj Prestonoj Besedi upućenoj Narodnom predstavništvu 18 januara 1932 godine, Kralj Ujedinitelj dao je karakteristiku Svoga dela rečima:

»Veran Svojoj reči i tradiciji Moga Doma, Ustavom od 3 septembra prošle godine dao sam osnove za ostvarenje onih ustanova, one državne uprave i državnog uređenja koje će najbolje odgovarati opštim narodnim potrebama i državnim interesima. Načela novog Ustava daju sve mogućnosti zdravom nacionalnom i socijalnom napretku i normalnom razvoju političkog života. Sva ta načela imaju biti lojalno primenjivana u njihovoj pravoj zamisli: nacionalno jedinstvo i državna celina van svake diskusije; u decentralizovanoj unitarnoj državi jedan slobodan, ravnopravan, nacionalno nedeljiv narod...«

Smatrali smo, Gospodine Predsedniče, da se Vaša deklaracija podudara sa ovim načelima. Mi smo doduše iz usta i iz organa istaknutih članova Vašeg Kabineta odmah posle Vaše deklaracije mogli čuti komentare koji su dali naslućivati da se od jednog dela Vaše Vlade pitanje državnog i narodnog jedinstva shvata na način, koji mora svakog iskrenog Jugoslovena ispunjavati zebnjom, ali smo ipak verovali, da ćete praktičkim provadanjem svoga programa dokazati, da ste rešeni čuvati osnovnu misao našeg oslobođenja i ujedinjenja po svaku cenu i da ćete ubrzanim tempom produžiti realnu izgradnju državnog i narodnog života u duhu našeg unitarističkog Ustava. Kada ste dakle nagovestili da ćete se truditi da prilagodite t. zv. političke zakone težnjama i željama narodnim, Senat je izglasavanjem traženih zakonskih ovlašćenja Kraljevskoj Vladi pružio nesumnjiv dokaz svoje dobre volje, da takvu politiku Kraljevske Vlade stvarno pomogne. Nije naša krivica ako ti politički zakoni do danas još nisu doneti. Isto tako Senat je bio spreman da pruži najsavesniju pozitivnu saradnju u pitanju jedne smišljene akcije za sanaciju teškog privredno-socijalnog stanja u zemlji. Pri tome su potpisani smatrali da se s Vama slažu u težnji, da

treba našu unutrašnju državnu politiku vazda upućivati onim pravcem, koji će jačati državno i narodno jedinstvo, a naročito sve zakone, u prvom redu političke a isto tako i privredne i socijalne, podešavati prema postojećim prilikama, sa jednim i velikim ciljem, da se očuva unitaristička misao i učvrsti osećaj unutarnje povezanosti naroda u duhu jugoslovenske ideje sprovođenjem pune ravnopravnosti, političke, privredne i socijalne, i one slobode, kojoj je državni i nacionalni interes istovremeno i svrha i granica.

Od pomenute deklaracije Kraljevske Vlade jedva je proteklo 4 meseca, a Kraljevska Vlada je svojom unutrašnjom politikom, metodama svoga rada i tendencijama, koje se u tom radu ispoljavaju, dala dokaza, da se ne samo u njenom sprovođenju nije držala principa postavljenih Ustavom koje je i ona sama priznala za osnovni pravac svoje politike, već se ta njena politika vodi i sprovodi u praksi protivu osnovnih načela zdrave istinske jugoslovenske misli. Takav rad Kraljevske Vlade izazvao je za kratko vreme u našem životu izvanrednu reakciju. U zemlji je stvoreno tako teško stanje da može, ako se produži, naneti najveću štetu narodnoj celini i bitnim interesima države i nacije.

Jedna je od najkrupnijih prvih pogrešaka Kraljevske Vlade bila, što se je dopustilo vraćanje na stari partijski život i ponovno opredeljivanje narodnih snaga po plemenskim, regionalnim i konfesionalnim vidicima. Time nije samo povređen jasni propis čl. 13 Ustava, nego se postavljaju na dnevni red opet sva pitanja koja su trebala u duhu manifesta Kralja Ujedinitelja i Ustava od 1931 u najbitnijem interesu našeg nacionalnog i državnog razvitka, biti za uvek zatvorena. Vlada sama dala je primer osnivanjem Jugoslovenske Radikalne Zajednice, koja već po svome imenu a i po samom službenom saopštenju povodom objave njezinog programa, predstavlja samo jednu koaliciju triju starih plemenskih, odnosno konfesionalnih partija pod vodstvom najistaknutijih članova Kraljevske Vlade. Ostale ukinute i pozitivnim zakonima zabranjene stare stranke i ne pokušavajući, da se prilagode odredbama pozitivnog zakona, obnavljaju svoj rad; među-partijska borba, u kojoj se upotrebljavaju sva sredstva plemenske i socijalne demagogije, u punom je jeku te stvara u današnjoj jedva podnošljivoj ekonomskoj krizi, socijalnoj bedi i opštoj političkoj pometenosti rastrojstvo duhova, koje ugrožava unutarnji mir i pretili da uništi sve dosadašnje rezultate nacionalne konsolidacije. Narod sve više veruje da je počelo konačno skretanje sa osnovne političke linije, na koju je Kralj Ujedinitelj postavio naš državni i nacionalni život.

Vlada opravdava svoj postupak nužnošću vraćanja političkih sloboda i stišavanja strasti. Niko ne može biti protiv normalizovanja političkog života, ali ono mora da se sprovodi samo u granicama neprikosnovanih načela našeg državnog i narodnog života, a uz puno poštovanja autoriteta države, njenih pozitivnih zakona i njene vlasti. Međutim događaji širom naše zemlje u poslednjim mesecima dokazuju, da je u našem političkom životu nastupilo jedno haotično stanje, koje pretili da našu zemlju, mesto u eru punu političke slobode i demokratije dovede u punu anarhiju. Izgleda kao da su sva pitanja našeg nacionalnog i državnog života odjednom otvorena. Aktivni ministri, šefovi biv. partija, partijski prvaci, agitatori i demagozi kao da se svi takmiče u tome, ko

će narodne mase više zbuniti i stvoriti u njima raspoloženje kao da je suština našeg nacionalnog državnog pitanja u tome da se sruši sve što je Kraljevim manifestom od 6. januara 1929 g. i Ustavom od 1931 god. bilo stvoreno. Narodu se sugerira da je tim istorijskim aktima bio uveden jedan reakcionaran mrzak režim, koji ga je sve do 24. juna 1935 g. pritiškirao i čija načela i rezultate treba po svaku cenu oboriti. Iako je činjenica, da je Kralj Ujedinitelj svečanost Svoje odgovornosti pred istorijom, Svojim aktom od 6. januara 1929 g. učinio kraj jednom katastrofalnom stanju do koga je došla država baš zbog međusobnih borbi političkih partija, čiju obnovu sad dopuštate kao korak ka stišavanju političkih strasti; iako se zna da je uveo autoritativni režim kao prolazno sredstvo da preseče u poslednjem času međusobnu plemensku borbu, pa da bi se u stišanoj atmosferi moglo sprovesti novo unutrašnje uređenje države u punoj harmoniji sa jugoslovenskom idejom i putem njene konkretne i praktične primene, — ipak danas ima svako slobodu, da akt od 6. januara 1929 napada kao narodnu nedaću, a time obara i osnovnu misao toga akta. Posledice ovakvog sprovođenja državne politike pojavljuju se pre svega u jednoj do sada nevidenoj međusobnoj plemenskoj zaoštrenosti, koja protiv državne ideje ističe program nacionalne suverenosti pojedinih delova našega naroda sa svima posledicama. Plemenske zastave i grbovi, u pojedinim krajevima naše zemlje pobedili su simbole našeg državnog suvereniteta, narodnog ujedinjenja i nacionalnog ponosa. Razni ispadi zavedene i od neprijatelja nacionalne misli potsticane gomile, kadkada i prema najvišim državnim funkcionerima; fizički napadaji protiv pojedinih državnih službenika, potpuna pasivnost državnih organa prema otvorenom vređanju najvećih svetinja države i nacije i prema neprikrivenom radu protiv osnovnih zakona društvenog i socijalnog poretka — doveli su do toga da se danas najbitnija pitanja države i naroda raspravljaju i rešavaju na ulici i omogućili su, u pojedinim krajevima, jedan nezapamćen terorizam protiv svakoga svesnog nacionalnog čoveka. Dok su tako na jednoj strani otvoreni svi »ventili«, i dok je data puna sloboda svakom razornom radu, na drugoj se strani svim sredstvima državne vlasti ugušuje reč jugoslovenskih nacionalnih ljudi, koji danas ne mogu ni da brane načela i tekovine istorijskog dela Kralja Ujedinitelja. Njima, koji nepokolebivo stoje na stanovištu državnog i narodnog jedinstva, sprečava se kritika postojećeg stanja. Bezobzirna cenzura dopušta skoro svaku manifestaciju protiv postojećeg državnog poretka i ostavlja slobodne ruke najopasnijoj demagogiji sa socijalnim i privrednim pitanjima, a sistematski sputava nacionalne elemente u borbi protiv razornih snaga. Tako se stvara u narodu uverenje, kao da Kraljevska vlada sama upućuje svakoga ko nije zadovoljan današnjim stanjem, u tabor negacije. Kao značajan primer naročito podvlačimo da cenzura ne zabranjuje svakonedeljne ispade u kojima se napada Ustav, propoveda federalistička ideja, proglašava načelo od tri i četiri naroda, traži da narod bira i sudije i egzekutore, a ista cenzura ne dopušta objave patriotskih manifestacija samog Narodnog predstavništva. Dok je na jednoj strani državna vlast u mnogim krajevima države potpuno pasivna prema najtežim pojavama ozbiljne plemenske i socijalne psihoze, na drugoj strani ona iscrpljuje sav svoj autoritet za održavanje čisto par-

tizanskih interesa. Iz partijskih razloga premeštaju se i gone stotine i stotine ispravnih činovnika, čija je jedina krivica u tome što su verno služili jednom nacionalnom režimu. Iz istih razloga u punoj protivnosti sa postojećim zakonima, smenjuju se opštinske uprave u čiju nacionalnu, političku i moralnu ispravnost niko ne može da sumnja. Sa službene strane vodi se u zemlji nelojalna agitacija protiv onih jugoslovenskih elemenata, koji su smatrali za svoju nacionalnu i patriotsku dužnost da se odazovu pozivu Kralja Ujedinitelja na saradnju; na njih se baca odgovornost za sve narodne nevolje; oni se prikazuju kao fašiste i teroriste, koji bi hteli da spreče vraćanje u demokratske slobode. Tragično je da se time stvara u očima mase sumnja, **da li nije i sama nacionalna misao jedna nesreća za narod!**

Kraljevska Vlada je u svojoj deklaraciji imala mnogo lepih reči o potrebi jedne smišljene akcije za podizanje opšteg privrednog i socijalnog stanja u zemlji. Žalimo što moramo da kažemo da je njen rad i u tom pogledu doneo razočarenje. Sistematski se, i to opet sa strane članova Kraljevske Vlade i Vlade štampe, narodu govorilo i još se govori, da je sve što je posle 6. januara 1929 u tom pravcu učinjeno, bilo rdavo i na štetu njegovu. Međutim mere koje su u tom pogledu sa strane Kraljevske Vlade donešene, samo stanje nisu poboljšale. Nesmanjena ekonomska depresija i nadalje utiče na državno gazdinstvo, ali je politička nesredjenost u zemlji još pojačala posledice te depresije. Veliki projekti javnih radova, za koje su bili obezbeđeni prema službenim izjavama tadanjeg Ministra finansija i potrebni krediti u visini jedne milijarde, ostali su velikim delom na papiru. Seljacima je svečano obećano konačno rešenje problema njihovih dugova. Mesto toga je novom Uredbom u suštini ostvaren samo jedan novi moratorium koji nikoga ne zadovoljava, pa čak ni sam Klub Vlade stranke u Narodnoj skupštini. Pitanje naših malih trgovaca i zanatlija, kao i zarada nezaposlenih radnika, ostali su nerešeni. Reforma u novčanoj politici naših triju velikih centralnih javnih novčanih ustanova, koja je trebala da bude u najjužjoj vezi sa smišljenom akcijom za obnovljenje privredne funkcije narodnog novca, svršila se centralizacijom vodstva svih tih ustanova u rukama g. Ministra finansija.

Ne ulazimo u pitanje je li bilo u sadašnjim teškim finansijskim prilikama, neophodno potrebno da se pristupi reviziji činovničkih prinadležnosti. Ali način kako je to pitanje rešeno, pretstavlja tešku socijalnu nepravdu, a u vremenima kad je savesna državna uprava poslednji oslonac poverenja u državnu vlast pretstavlja to sniženje i jednu tešku nacionalnu i državno političku pogrešku. Ta pogreška se uveličava još time, što se iz nedovoljno opravdanih razloga troše milioni za premeštaje i penzionisanja, dok se državnim službenicima snižavaju sredstva za život ukoliko više dece daju državi i naciji.

Gospodine Predsedniče, sve ove i druge političke, socijalne i privredne činjenice stvaraju u narodu jednu duboku depresiju. Čvrsto verujemo da su zdrave snage našega naroda i njegov životni instikt dovoljno jaki da prebole ovo teško stanje, ali narodu mora biti jasna ideja vodilja državne politike, i mora mu biti omogućena orijentacija na osnovu određenih ciljeva. Međutim, Kraljevska Vlada je u teoriji doduše usvojila načela Kraljevog manifesta i Ustava, ali je praktički, svojom politikom a naročito još i

svojim neodređenim stavom prema svima teškim problemima našeg nacionalnog života, izazvala tragičnu dezorijentaciju naroda. Posledice su opadanje nacionalnog osećanja i širenje nacionalnog defetizma, koji svakog patriotu mora da ispuni zebnjom. U narodu se sve više širi mišljenje da je jugoslovenska nacionalna misao u izgradnji njene stvarne sadržine i u unapređivanju njenih velikih ciljeva napuštena. Zbog toga je i sam autoritet te nacionalne misli, a time i autoritet države kao celine, doveden u najozbiljniju opasnost, tako da se izvesni delovi odvajaju od opšteg središta i sve više upadaju u zabludu pokrajinske i plemenske podvojenosti.

Ovo teško stanje mora da zabrinjuje sve iskrene pobornike državnog i narodnog jedinstva. Senat ima u zakonodavnom radu svoju naročito delikatnu ulogu i ne treba da prekorači svoju nadležnost ni u političkoj delatnosti. Ali Senat je ustanova koju je stvorio Kralj Ujedinitelj sa naročitom zadaćom da bude budni čuvar velikih ideja Njegovog manifesta, branilac jugoslovenske misli i zatočnik ustavnog poretka u zemlji. U ovim teškim vremenima treba da smo daleko iznad svakog sitnog političko-partijskog računa. Sama naša savest i svest naše odgovornosti nameću nam dužnost da sa svoje strane učinimo sve, kako bi se pribavila satisfakcija autoritetu države i njene vlasti i vratila jugoslovenskoj nacionalnoj misli njena puna funkcija u našem državnom i nacionalnom životu. Stoga smo slobodni, Gospodine Predsedniče, uputiti Vam sledeću interpelaciju:

1) Nalazite li da su u skladu deklaracija Kraljevske Vlade i ovako stanje u zemlji?

2) Šta nameravate učiniti, da se vrati autoritet države i državne vlasti, poštovanje Ustava, zakonitosti i reda u zemlji?

Za ovu interpelaciju tražimo prvenstvo.

11. novembra 1935 god.

Beograd.

SENATORI:

K. L. Timotijević, s. r.

Petar Teslić, s. r.

Dr. Petar Zec, s. r.

Dr. Josip Nemec, s. r.

Asim Alibegović, s. r.

Milan Marjanović, s. r.

Dr. Dinko Trinajstić, s. r.

Dr. Sava Ulmanski, s. r.

Dr. Miroslav Ploj, s. r.

Inž. Daka Popović, s. r.

Jovan Altiparmaković, s. r.

Milutin P. Dragović, s. r.

Dobrosav Petrović, s. r.

Boža Milićević, s. r.

Dr. Isak Alkalaj, s. r.

Milan Simonović, s. r.

Dr. Ivo Majstrovich, s. r.

Ivo Vranić, s. r.

Lazar Anić, s. r.

Radoslav Dunić, s. r.

Toma Jalžabetić, s. r.

Marko Radulović, s. r.

Tomo Kovačević, s. r.

Dr. Albert Kramer, s. r.

Dr. Savo Ljubibratić, s. r.

Bogdan Dr. Gavrilović, s. r.

Dr. Vaso Glušac, s. r.

Jovan Aleksić, s. r.
Vojislav Protić, s. r.
Sefedin Mahmudbegović, s. r.
Jovo Banjanin, s. r.
Atanasije Šola, s. r.
Dr. Uroš Desnica, s. r.
Dr. Uroš Krulj, s. r.
Janko Samurović, s. r.
Dr. Budislav Grgur Andelinović, s. r.
Don Fran Ivanišević, s. r.
Petar S. Petković, s. r.
Prota Matija Popović, s. r.
Prota Stevan Mihaldžić, s. r.
Milan L. Popović, s. r.
Pavle I. Vujić, s. r.
Ljubomir Vidaković, s. r.

Dr. Momčilo K. Ivković, s. r.
Krsta Smiljanić, s. r.
Ivan Pucelj, s. r.
Dimitrije Ilidžanović, s. r.
Dr. Drago Marušić, s. r.
Ivan Hribar, s. r.
Svetozar Tomić, s. r.
Jeremija Živanović, s. r.
Krsta Radovanović, s. r.
Jovan Stanković, s. r.
Dr. Džafer Sulejmanović, s. r.
Boža Jeličić, s. r.
Prof. Vatroslav Canjuga, s. r.
Andra Kujundžić, s. r.
Pavle Ubavić, s. r.
Dr. Gustav Gregorin, s. r.
